

WIJ DOET
'T SAMEN!

Erfgoednota

Oost Achterhoek
2025

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Het belang van erfgoed	6
2.1 Wat is erfgoed?	6
2.2 Erfgoed in beleid	7
3. Ambities	8
3.1 Samenwerken voor een gezamenlijke toekomst	9
3.2 Toekomstbestendig erfgoed: erfgoed dat leeft	9
3.3 Erfgoed en identiteit: beleving van het verleden	10
3.4 Kennis vergroten en delen: erfgoed als leerplatform	10
4. Ontwikkelingen in beleid	11
4.1 Landelijk beleid	12
4.2 Provinciaal beleid	13
5. Relatie met andere beleidsnota's	15
5.1 Landelijke beleidsnota's	16
5.2 Regionale beleidsnota's	16
5.3 Lokale beleidsnota's	17
5.4 Conclusie	17
6. Focuspunten voor het uitvoeringsprogramma	19
6.1 Erfgoed en ruimte (verhaal van de plek)	20
6.2 Erfgoed beleven	21
6.3 Toekomstbestendig erfgoed	21
6.4 Erfgoedbewustzijn	22
6.5 Deskundigheid	22
6.6 Erfgoed als middel	23
6.7 Erfgoededucatie	24
6.8 Erfgoedvrijwilligers	24
6.9 Jongeren en erfgoed	24
6.10 De kracht van samenwerken	25
7. Participatie	26
8. Planning en fasering	27

“We werken samen met onze partners aan het behouden en versterken van erfgoed.”

1. Inleiding

Sinds 2015 werken onze drie gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk samen op het gebied van erfgoed. We stelden erfgoednota's op, met de titel Wi-j doet 't samen. Dat deden we voor de perioden 2017-2020 en 2021-2024.

Door met zijn drieën projecten te doen, bereikten we meer dan we los van elkaar hadden gedaan. Denk bijvoorbeeld aan het onderzoek naar historische interieurs, de energiescans en de kerkenvisie Oost Achterhoek. Ook konden we samen provinciale en landelijke subsidies aantrekken en projecten een regionaal (bovenlokaal) karakter geven.

Wat ging er de afgelopen samenwerkingsperiode goed en wat kan er beter? Dat bespraken we tijdens de erfgoeddag op 29 februari 2024 in Winterswijk. In juni 2024 praatten we hier verder over met verschillende erfgoeddeskundigen uit onze drie gemeenten. En we hadden gesprekken met verschillende belanghebbenden (stakeholders). We keken bij de beoordeling van onze samenwerking ook naar de mening van betrokken inwoners (participatie). Wat zeiden zij bijvoorbeeld over erfgoed bij het opstellen van de omgevingsvisie en de beleidsnota's Cultuur en Vrijetijdseconomie?

De conclusie na al deze gesprekken? De basis van onze erfgoednota Wi-j doet 't samen is goed en actueel. Er is nog veel steun (draagvlak) voor de doelen en wensen (ambities) die we hebben. Tijdens de bijeenkomsten hoorden we dan ook vaak: 'Stop niet teveel tijd in een nieuwe nota, werk aan een dynamisch uitvoeringsprogramma.' Dus dat gaan we doen. Zo blijven we met onze samenwerkingspartners werken aan het behouden en versterken van ons erfgoed.

Voor u ligt de Erfgoednota Oost Achterhoek 2025. In deze nota gaat het niet over culturele instellingen, zoals musea. Het beleid daarvoor vindt u in de lokale beleidsnota's Cultuur. We stellen voor om deze nota vast te stellen en met een tweejaarlijks uitvoeringsprogramma te werken. Zo blijven we flexibel en actueel.

We maken ons samen hard voor erfgoed!

Erfgoednota

2025

2. Het belang van erfgoed

Waarom is erfgoed zo belangrijk? Omdat dit ‘het DNA van onze samenleving’ is. Bij erfgoed gaat het om dingen uit het verleden, die bewaard zijn gebleven. Het zijn dingen, die we zo waardevol of betekenisvol vinden dat we ze willen houden. Het is onze missie om ons cultureel erfgoed door te geven aan volgende generaties.

2.1 Wat is erfgoed?

Bij erfgoed gaat het om voorwerpen, gebouwen, tradities of herinneringen. En ook om landschappen, die een bijzondere waarde hebben. Bijvoorbeeld door hun geschiedenis, schoonheid of culturele betekenis.

Erfgoed geeft betekenis aan onze leefomgeving

Erfgoed is een onderdeel van onze omgeving en van ons sociale en economische netwerk. Erfgoed zegt iets over onze plek in de geschiedenis. Het laat bijvoorbeeld andere bouwwijzen, bouwstijlen en culturele uitingen zien. En het vertelt iets over de manieren waarop generaties vóór ons de ruimte inrichtten en gebruikten. We kunnen ervan leren.

Erfgoed zorgt voor karakter en verbondenheid

Het verleden vormt onze identiteit. Erfgoed laat zien wat de identiteit van een buurt, wijk, dorp, buurtschap of landschap is. Het biedt mensen houvast.

Erfgoed draagt ook bij aan een plezierige leef-omgeving. En het zorgt voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven. Ook komen er vaak toeristen op af.

Erfgoed geeft kleur aan onze omgeving

We willen niet zomaar uitwissen wat de generaties voor ons hebben gedaan en gemaakt. Deze waardevolle en karakteristieke uitingen willen we juist doorgeven. En dat niet alleen aan onze kinderen, maar ook aan bijvoorbeeld hun (achter)kleinkinderen. We willen erop voortbouwen. Kennis over en erkenning van erfgoed zorgen voor richting en inspiratie.

In de Oost Achterhoek is veel cultureel erfgoed te vinden. Het is een aantrekkelijke en afwisselende verzameling van plekken. Plekken waar je je als inwoner mee verbonden voelt, en die je als toerist graag bezoekt.

2.2 Erfgoed in beleid

Hiervoor legden we in het kort uit wat erfgoed inhoudt. Voor ons beleid verdelen we erfgoed in deze drie onderdelen:

- materieel erfgoed;
- immaterieel erfgoed;
- roerend erfgoed.

Hierna ziet u voorbeelden van deze onderdelen.

Materieel erfgoed

- Monumenten: Gebouwen, bruggen, kastelen, kerken en andere bouwconstructies die historisch of architectonisch waardevol zijn.
- Stads- en dorpsgezichten: Gebieden of wijken met een bijzonder stads- of dorpsbeeld, die belangrijk zijn voor de cultuurhistorie.
- Archeologische locaties: Plekken waar resten uit het verleden gevonden zijn. Zoals ruïnes, opgravingen en sporen van oude beschavingen.
- Cultuurlandschappen: Gebieden die door mensenhanden zijn gevormd en een culturele waarde hebben. Denk bijvoorbeeld aan het coulisselandschap, oude houtwallen, parken, vloeiveiden en rabatbossen.
- Groen erfgoed: Oude bosgroeiplaatsen, historische bomen, wilde bomen en struiken, oude rassen, tuinen en begraafplaatsen.

Immaterieel erfgoed:

- Tradities, gebruiken en voedsel: Feesten, ambachten (handwerk), rituelen en andere tradities die belangrijk zijn voor de identiteit van een gemeenschap. Denk maar aan carnaval, een bloemencorso, of een volksfeest. Of aan het werk van een molenaar of houtsnijder. Bij voedsel gaat het niet alleen om het eten zelf, maar ook om de rituelen, verhalen en waarden die erbij horen.
- Volksverhalen en muziek: Liederen, dansen, verhalen en andere vormen van mondelinge cultuur, die van generatie op generatie worden doorgegeven.
- Streektaal: Onze Nedersaksische taal is onderdeel van onze identiteit en cultuur. Het gaat om lokale woorden, uitdrukkingen en manieren van spreken die eigen zijn aan onze streek.

Roerend erfgoed:

- Kunstvoorwerpen en objecten: Kunstwerken, meubels, kleding en andere voorwerpen met een historische of culturele waarde, die we bewaren in musea of privécollecties.
- Digitaal erfgoed: Denk aan digitale bestanden, zoals websites, video's en digitale kunst, die belangrijk zijn voor toekomstige generaties. Omdat de digitale wereld snel verandert, is er steeds meer aandacht voor het behoud van dit soort erfgoed.

“Weven is een voorbeeld van een ambacht.”

3. Ambities

In de vorige beleidsnota's legden we een stevige basis voor de toekomst. Dat bleek uit de gesprekken die we voerden over de afgelopen samenwerkingsperiode. Onze doelen (ambities) zijn nog steeds actueel en passend. We gaan hier dus mee verder, en stellen nu geen nieuwe ambities vast.

Er blijven uitdagingen op het gebied van behoud, participatie en verduurzaming. Deze uitdagingen kunnen we goed aanpakken met de ambities, die in de Erfgoednota 2021-2024 staan. We hebben voor de jaren hierna dus een duidelijk en toekomstgericht kader. Daarmee kunnen we ook inspelen op nieuwe ontwikkelingen op het gebied van erfgoed.

Onze ambities helpen ons duidelijke (concrete) doelen te bereiken. Wat we willen bereiken? Onze doelen zijn bijvoorbeeld:

- erfgoed doorgeven aan de volgende generatie(s);
- een inspiratiebron zijn voor nieuwe ontwikkelingen;
- verschillende beleidsterreinen met elkaar verbinden;
- identiteit versterken.

We hebben vier ambities. Hierna lichten we deze ambities kort toe.

3.1 Samenwerken voor een gezamenlijke toekomst

Om onze ambities rondom erfgoed waar te maken, moeten we samenwerken. Daarom willen we samenwerking door en met verschillende partijen mogelijk maken (faciliteren).

Erfgoed kan een verbindende factor zijn tussen verschillende beleidsterreinen

Denk maar aan beleidsterreinen als ruimtelijke ordening, duurzaamheid, cultuur en (vrijetijds) economie. Een voorbeeld? We nemen erfgoed op in de omgevingsvisie en gebiedsontwikkelingen. Daardoor vertegenwoordigt erfgoed niet alleen het verleden, maar vormt het ook een basis voor toekomstige ontwikkelingen.

Samenwerking tussen verschillende organisaties en instellingen zorgt ook voor kennisdeling

Daardoor verbetert de kwaliteit van erfgoedbeheer en -behoud. En ontstaat er meer steun (breder draagvlak) voor dat beheer en behoud.

3.2 Toekomstbestendig erfgoed: erfgoed dat leeft

Erfgoed is toekomstbestendig als we het kunnen hergebruiken in nieuwe situaties (contexten).

Bij dat hergebruik houden we rekening met:

- de veranderende behoeften van de samenleving;
- technologische vooruitgang;
- de wens om een duurzamere en inclusievere toekomst te bouwen.

We geven erfgoed een rol in nieuwe ontwikkelingen

Zo blijft erfgoed belangrijk (relevant) voor toekomstige generaties. En zo kan erfgoed tegelijk een drijvende kracht zijn voor vernieuwingen (innovaties), die nuttig zijn voor de gemeenschap.

3.3 Erfgoed en identiteit: beleving van het verleden

We laten mensen het bewaarde erfgoed beleven

Dat versterkt niet alleen ons historisch besef. Het biedt ook mogelijkheden om erfgoed te ervaren en te delen via kunst, cultuur, educatie en toerisme. Zo kan erfgoed mensen samenbrengen, en jong en oud inspireren.

“Erfgoed leeft pas echt als we het delen – het verbindt generaties en inspireert de toekomst.”

3.4 Kennis vergroten en delen: erfgoed als leerplatform

We willen de kennis over erfgoed vergroten en deze kennis delen met een breed publiek.

Kennis over erfgoed vergroot het begrip ervoor en moedigt creatief denken aan

We willen erfgoedkennis delen. Bijvoorbeeld over ambacht en vakmanschap. Zo kunnen we volgende generaties inspireren. En zo betrekken we hen bij het behoud van hun culturele en historische omgeving.

Wat levert dat op? Meer begrip voor de waarde van erfgoed. Het moedigt ook aan om creatief te denken en te vernieuwen (innoveren). Jonge generaties kunnen erfgoed op nieuwe manieren gebruiken. Dat leidt tot nieuwe ideeën en samenwerkingsmogelijkheden.

4. Ontwikkelingen in beleid

Erfgoed komt op verschillende plekken terug in het landelijk, provinciaal en gemeentelijk beleid. We gaan kort in op een aantal ontwikkelingen.

4.1 Landelijk beleid

Verdrag van Faro

In januari 2024 ondertekende Nederland het Verdrag van Faro. Dit Europese kaderverdrag erkent dat erfgoed niet alleen een verzameling van monumenten is, maar juist ook een bron van culturele en sociale betekenis. De mens, de samenleving en hun relatie met erfgoed staan in dit verdrag centraal.

“Iedereen moet mee kunnen doen met het bepalen, bewaren en doorgeven van erfgoed.”

De nadruk ligt in het Verdrag van Faro op participatie (meedoen), inclusie (iedereen laten meedoen) en de maatschappelijke rol van erfgoed. Denk hierbij bijvoorbeeld aan:

- meer aandacht voor (erfgoed)participatie in het onderwijs;
- meer ruimte voor burgerinitiatieven;
- sterkere verbindingen tussen erfgoed en zorg, of leefbaarheid.

Verbind erfgoedbeheer met bredere maatschappelijke doelen. Voorbeelden van maatschappelijke doelen zijn duurzame ontwikkeling, sociale cohesie (samenhang) of welzijn. Onze ambities sluiten aan bij het Verdrag van Faro.

Erfgoedwet

Sinds 1 juli 2016 is er één allesomvattende wet (integrale wet) voor onze musea (en de voorwerpen die daarin staan), monumenten en archeologie (op het land en onder water).

“De Erfgoedwet maakt samenhangende (integrale) bescherming van ons cultureel erfgoed mogelijk.”

Daar zorgt deze wet, samen met de nieuwe Omgevingswet voor. De Erfgoedwet wordt aangepast (herijkt). De voorbereidingen hiervoor zijn bezig.

Omgevingswet

Op 1 januari 2024 ging de Omgevingswet in. Daarin staat deze beschrijving van cultureel erfgoed in onze leefomgeving:

“Monumenten, archeologische monumenten, stads- en dorpsgezichten, cultuurlandschappen en, voor zover dat voorwerp is of kan zijn van een evenwichtige toedeling van functies aan locaties in het omgevingsplan, ander cultureel erfgoed als bedoeld in artikel 1.1 van de Erfgoedwet”.

Met dat ander cultureel erfgoed uit artikel 1.1 (het hierboven genoemde artikel) worden ‘cultuurgoederen’ bedoeld. Dat is roerend cultureel erfgoed. Denk bijvoorbeeld aan immaterieel cultureel erfgoed dat gebonden is aan een bepaalde plek. Zoals het molenaarsambacht of het bloemencorso.

“Ons cultureel erfgoed speelt een belangrijke rol bij ruimtelijke veranderingen (transities).”

Zoeken we ruimte voor wonen of nieuwe activiteiten? Dan kunnen leegstaande monumenten, zoals boerderijen en kerken, hierbij een rol spelen. Zo kan dit erfgoed een drager blijven en meehelpen aan gebiedsontwikkelingen. Dit punt hebben we vertaald in onze tweede ambitie: Toekomstbestendig erfgoed.

Voorontwerp Nota Ruimte

De nieuwe Nota Ruimte vervangt (waarschijnlijk in 2026) de Nationale Omgevingsvisie. In de nieuwe nota legt de overheid hoofdlijnen voor beleid vast voor de ontwikkeling van de leefomgeving van Nederland. Zij maakt daarin keuzes voor nu (2030), straks (2050) en later (2100). Het doel is duurzame ruimtelijke kwaliteit.

“Onze Erfgoednota draagt bij aan een erfgoedinclusieve benadering in ruimtelijke ontwikkelingen.”

We gebruiken historische gebiedsbiografieën (beschrijvingen van de levensloop van een landschap) om plannen te verrijken en om een sterke lokale identiteit te waarborgen. Dit versterkt de samenhang met de Nota Ruimte.

4.2 Provinciaal beleid

Beleidskader erfgoed en cultuur

In 2024 stelde de provincie Gelderland een nieuw beleidskader vast voor erfgoed en cultuur. Het doel ervan? De Gelderse identiteit versterken en erfgoed en cultuur zichtbaarder en beleefbaarder maken.

“Het nieuwe beleidskader biedt aanknopingspunten voor gemeentelijk erfgoedbeleid.”

Samenwerking tussen provincie en gemeenten is hierbij noodzakelijk. Want zo wordt de Gelderse identiteit versterkt en erfgoed en cultuur breed toegankelijk voor alle inwoners.

Wat zijn de kernpunten van het provinciale beleid?

- **Regionale Identiteit:** De provincie kiest voor cultuur met een regionale identiteit. Zij ondersteunt instellingen en activiteiten, die kenmerkend zijn voor Gelderland en bijdragen aan het Gelders belang.
- **Erfgoed en Ruimte:** De provincie werkt aan een kwaliteitskader Erfgoed en Ruimte. Zodat zij erfgoed beter kan opnemen in gebiedsontwikkelingen. Het centrale punt: kenmerkend Gelders erfgoed benutten in ruimtelijke plannen en bij grote opgaven.
- **Toekomstbestendig Erfgoed:** De provincie moedigt restauraties, herbestemming en verduurzaming van monumenten aan. Hier-voor biedt het Gelders Monumentenfonds leningen aan. Waar nodig verleent de provin-cie subsidies. De provincie wil de kwaliteit van restauratiewerkzaamheden vergroten. En zij wil gemeentelijke monumenten, molens en stoomgemalen ondersteunen.
- **Bibliotheekwerk, Educatie en Participatie:** De provincie moedigt inwoners aan om mee te doen aan culturele en erfgoedactiviteiten. Ook moedigt zij de ontwikkeling van kennis en vaardigheden aan.
- **Talentontwikkeling en Innovatie:** De provincie bevordert de ontwikkeling van Gelders talent. En zij ondersteunt nieuwe initiatieven, die bijdragen aan een bloeiend cultuur- en erfgoedklimaat.
- **Immaterieel Erfgoed:** Er is extra aandacht voor immaterieel erfgoed, zoals tradities en gebruiken. Het doel is om deze beter te borgen en te presenteren.

Provinciale omgevingsverordening

“We toetsen gemeentelijke omgevingsplannen aan de provinciale omgevingsverordening.”

Het behouden en versterken van de kernkwaliteit landschap; daar is de provinciale omgevingsverordening op gericht. Vanaf 1 januari 2024 staan er in de provinciale omgevingsverordening nieuwe regels voor de kwaliteit van het landschap. Die regels gelden in héél Gelderland. Moeten we een omgevingsplan aanpassen voor een ruimtelijke ontwikkeling? Dan toetsen we dat plan aan deze provinciale omgevingsverordening.

“Sterk erfgoed vraagt sterk beleid – samen bouwen we aan verleden én toekomst.”

De provincie zet zich in voor:

- sterkere natuurgebieden;
- een grotere biodiversiteit op het platteland;
- een grotere biodiversiteit in stad en dorp;
- meer betrokkenheid van inwoners bij natuur en groen.

In de omgevingsvisie en -verordening staat ook het begrip molenbiotop. Molenbiotop is een ander woord voor de omgeving waarin een molen staat en werkt. Een molenbiotop bestaat uit verschillende onderdelen (elementen). De belangrijkste onderdelen? Dat zijn de open ruimte en de vrije toegankelijkheid. De omgeving van het monument is hier een afgeleide van. Ook dit komt terug in de omgevingsvisie.

De ambities uit onze Erfgoednota sluiten aan bij de kernpunten van het provinciaal beleid.

5. Relatie met andere beleidsnota's

Er zijn meer beleidsnota's die een verbinding hebben met erfgoed. Dat kunnen landelijke, regionale of lokale beleidsnota's zijn. Hierna noemen we tien nota's.

5.1 Landelijke beleidsnota's

Klimaatstrategie, bodem- en watersturend

Water en bodem zijn sturend bij ruimtelijke keuzes. Historische landschapselementen, zoals oude waterlopen, houtwallen en vloeiveelden, bieden aanknopingspunten voor klimaatadaptieve oplossingen. Onze Erfgoednota bevordert het behoud en hergebruik van deze elementen. We sluiten hiermee dus aan bij het landelijk beleid. En we dragen hiermee bij aan een klimaatbestendige regio.

Verklaring van Davos / Baukultur*

Sinds de Verklaring van Davos (december 2018) is er het nóg bredere begrip Baukultur. Met de handtekening van minister Van Engelshoven van Cultuur onder het document heeft ook het Nederlands kabinet zich verplicht om (bouw-)cultuur zwaarder te laten wegen dan economie. Met iedere ingreep in de fysieke leefomgeving moet de kwaliteit verbeteren.

**Baukultur = elke menselijke activiteit die de gebouwde omgeving verandert. Hiertoe behoren zowel bestaande gebouwen, waaronder monumenten en andere cultuurhistorische elementen, als het ontwerp en de bouw van hedendaagse gebouwen, infrastructuur, openbare ruimten en landschappen.*

5.2 Regionale beleidsnota's

Ruimtelijk Perspectief Achterhoek (RPA)

Het Ruimtelijk Perspectief Achterhoek gaat over toekomstige keuzes, die invloed hebben op ons landschap en op hoe we er wonen, werken en recreëren. Dit RPA geeft ook houvast en richting als we met de provincie en het Rijk afstemmen, over de keuzes die zij (gaan) maken voor ons landschap.

Cultuur en Erfgoedpact Achterhoek

Dit is een regionaal voorbeeld van de samenwerking tussen de beleidsvelden cultuur en erfgoed. Het doel is om ook een regionaal Cultuur en Erfgoedakkoord Achterhoek vast te stellen. We willen daarin tot een domeinoverstijgende aanpak komen, waarin kunst, cultuur en erfgoed bijdragen aan een vitale en aantrekkelijke regio.

De nota circulaire economie en energietransitie, Achterhoek Visie 2030

Hierin staat dat we in 2030 zijn overgeschakeld op hernieuwbare energie. En er staat in dat we dan minder primaire grondstoffen gebruiken. Er is minder uitstoot van CO₂ (emissies) en de biodiversiteit is toegenomen. De thema's Duurzaam vastgoed en Vitaal Landelijk Gebied uit deze visie sluiten aan op het vakgebied erfgoed.

Regio Achterhoek Programma

Het doel van dit programma is om voor aantrekkelijke woon- en werkmilieus te zorgen. Het behoud van erfgoed versterkt de woonkwaliteit en leefbaarheid in de regio. Door deze samenhang levert de Erfgoednota een bijdrage aan een toekomstbestendige, verbonden en veerkrachtige regio.

5.3 Lokale beleidsnota's

Omgevingsvisies gemeenten

Erfgoed verankeren we in de omgevingsvisie, dit draagt bij aan een aantrekkelijke en duurzame leefomgeving. Het verhaal van de plek is dan de basis, of het startpunt, voor toekomstige ontwikkelingen. Zo maken we van erfgoed een pijler van ruimtelijke kwaliteit en identiteit. Onze Erfgoednota geeft dus invulling aan de omgevingsvisie en andersom.

Omgevingsplan en programma's

In het omgevingsplan en in thematische of gebiedsgerichte programma's werkt de gemeente haar omgevingsvisie concreter uit. Dit gebeurt door het inventariseren en analyseren van erfgoedwaarden. Om erfgoed in regels en plannen goed te beschermen.

Archeologie

In een omgevingsplan moeten gemeenten rekening houden met het belang (van het behoud) van erfgoed. Daar horen ook bekende, of aantoonbaar te verwachten, archeologische monumenten bij.

Per gemeente zijn specifieke verwachtingswaarden aan gebieden toegekend. Dit gebeurt om voldoende recht te doen aan het karakter en de kwetsbaarheid van het archeologisch bodemarchief.

Cultuurnota

Erfgoed is een belangrijk onderdeel van het culturele aanbod. De Erfgoednota versterkt de Cultuurnota. Want het verbindt verhalen en erfgoed locaties aan initiatieven, evenementen en educatie.

Nota Vrijetijdseconomie

De Erfgoednota ondersteunt de nota Vrijetijdseconomie. Het zet namelijk erfgoedlocaties en verhalen in als toeristische trekpleisters. Zo draagt erfgoed bij aan een onderscheidend recreatief aanbod.

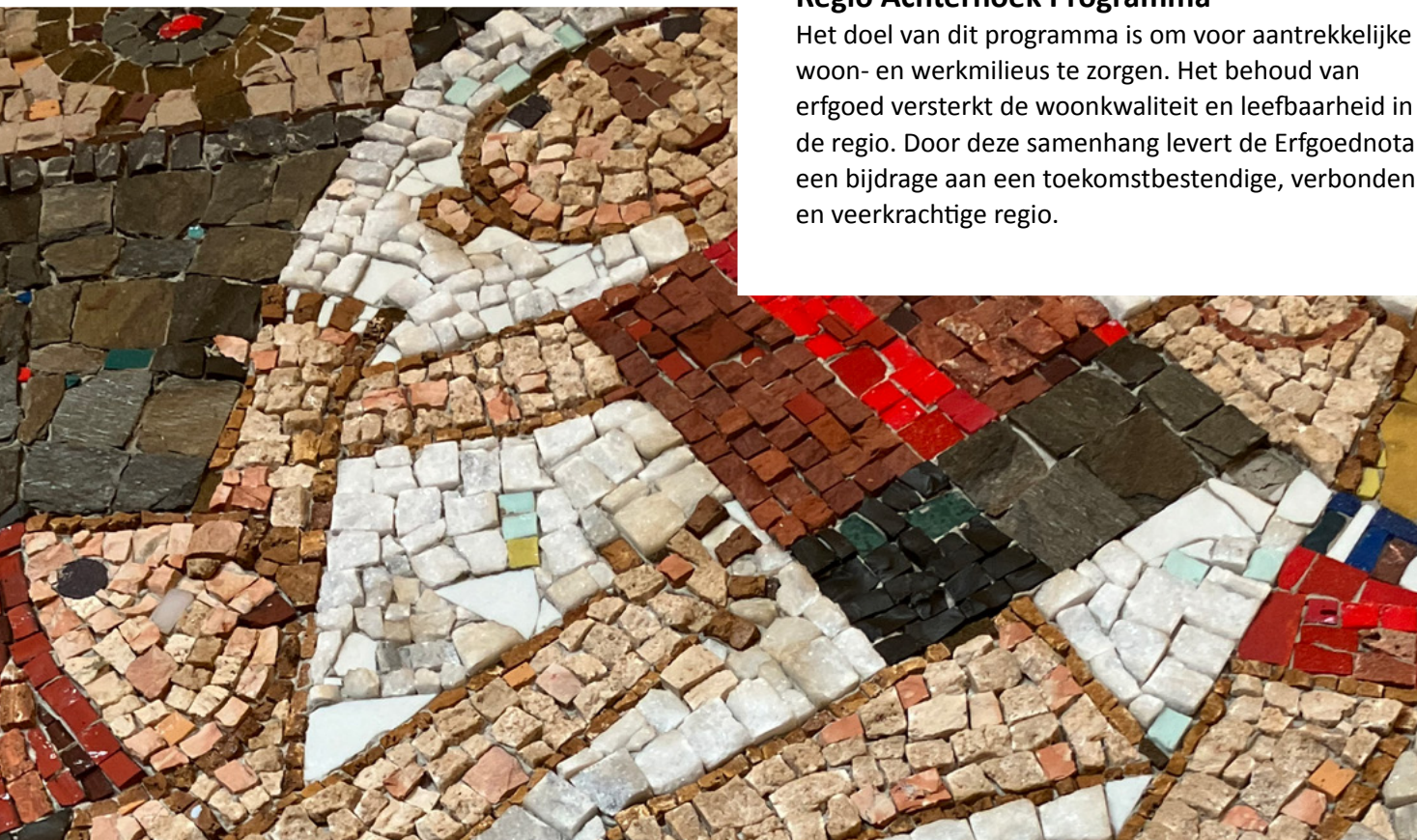
Beleidsvisie voor landschap en biodiversiteit

Biodiversiteit (soortenrijkdom) is overal om ons heen. En overal liggen kansen. Als we cultuurlandschappen en groene historische structuren, parken en tuinen behouden en versterken, dan versterken we ook de biodiversiteit. Zo kan erfgoed bijdragen aan de biodiversiteit binnen onze gemeenten. De pilot 'Basiskwaliteit natuur en landschap' voor Aalten, Oost Gelre en Winterswijk geeft richting voor aanpak.

Conclusie

Deze Erfgoednota sluit nauw aan bij verschillende beleidsnota's en programma's

De Erfgoednota Oost Achterhoek is een schakel tussen erfgoed, ruimtelijke ontwikkeling en de leefomgeving. Daardoor staat erfgoed niet op zichzelf, maar is het juist verweven in bredere doelstellingen.

6. Focuspunten voor het uitvoeringsprogramma

We vertaalden onze ambities (uit hoofdstuk 3) naar tien belangrijke focuspunten (aandachtspunten). Deze focuspunten helpen om erfgoed sterk te verankeren in de praktijk. Want ze geven richting aan (zijn een leidraad voor) de acties binnen het uitvoeringsprogramma en het zijn kaders voor (ruimtelijke) ontwikkelingen. In dit hoofdstuk ziet u tien focuspunten voor het uitvoeringsprogramma.

6.1 Erfgoed en ruimte (verhaal van de plek)

De geschiedenis van een gemeente is een unieke en waardevolle basis (fundament). Het verhaal van de plek, waar mensen wonen en werken, biedt hen een gevoel van trots, identiteit en verbondenheid.

We nemen erfgoed mee in ruimtelijke processen

Dat is niet alleen een eis volgens de Omgevingswet. Het is ook een manier om samen met inwoners, ontwikkelaars en andere partners te werken aan een toekomst waarin verleden, heden en toekomst elkaar versterken.

Hoe stellen we het verhaal van de plek centraal?

Dat doen we door procesafspraken te maken en ruimtelijke kaders te gebruiken. Zo zorgen we ervoor dat de unieke identiteit van onze gemeenten behouden blijft én wordt versterkt. Bij ruimtelijke ontwikkelingen gebruiken we daarom deze (proces) uitgangspunten:

1. Een gebiedsbiografie is de basis: In de analysefase van ruimtelijke ontwikkelingen met impact (veel gevolgen) is het opstellen van een gebiedsbiografie verplicht. Deze biografie geeft inzicht in de historische, culturele en landschappelijke waarden van het gebied. We gebruiken dit inzicht als basis voor ontwerpbesluiten. Dat is een eis volgens de Omgevingswet.

2. Erfgoed is een vast (integraal) onderdeel van participatieprocessen: In de participatiefase betrekken we actief inwoners, historische verenigingen en andere belanghebbenden bij onze plannen en plannen van derden (met impact). Zo proberen we hierin lokale verhalen, gebruiken en tradities een plek te geven. Dat is een eis volgens het Verdrag van Faro.
3. Er is een vroege toetsing op erfgoedwaarden: We betrekken erfgoedadviseurs al in de initiatiefase bij projecten. Zo zorgen we ervoor (waarborgen we) dat historische waarden vanaf het begin meewegen in de besluitvorming. Dat is een eis volgens de Omgevingswet.

Hoe nemen we erfgoed op in de omgeving?

Dat doen we door te werken met deze eerder vastgestelde ruimtelijke kaders:

1. We respecteren de historische weg en gevelstructuur met kavelbreedte: Bij ontwikkelingen in historische stads- en dorpskernen houden we de traditionele gevelbreedtes en –structuren aan. Nieuwe panden moeten passen bij het historische straatbeeld door maatvoering, materiaalgebruik en gevelritmiek. Dat hebben we zo vastgesteld in de vorige Erfgoednota voor Oost-Achterhoek.
2. We beschermen ruimtelijke erfgoedkenmerken: Bepalende landschapselementen, zoals houtwallen, oude wegen en beeklopen, blijven behouden. We nemen ze op in nieuwe ontwerpen.
3. We nemen herbestemming als uitgangspunt: Bij leegstand van erfgoedpanden moedigen we actief herbestemming aan. Dit kunnen we doen met subsidies en begeleidingstrajecten. Zodat gebouwen met een verhaal behouden blijven voor toekomstige generaties.

6.2 Erfgoed beleven

Erfgoed is heel geschikt om inwoners en bezoekers een beleving te bieden. Zij kunnen bijvoorbeeld een monument bezoeken, een evenement beleven of zich vergapen aan erfgoed in de openbare ruimte.

We gaan het verhaal van onze (samenwerkende) gemeenten meer ontwikkelen en uitdragen

Erfgoed draagt bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat en zorgt voor een economische impuls voor de ondernemers.

6.3 Toekomstbestendig erfgoed

Toekomstbestendig erfgoed gaat verder dan het behouden van historische gebouwen en objecten. Het betekent ook dat we erfgoed nu betekenisvol maken en houden, met respect voor de geschiedenis en met oog voor de toekomst. Hiervoor is een duurzame en innovatieve benadering nodig. Want erfgoed is niet alleen maar iets statisch. Het is iets dynamisch; een bron van inspiratie voor nieuwe ontwikkelingen.

Hoe maken we erfgoed toekomstbestendig?

Bijvoorbeeld door historische gebouwen (zoals kerken en boerenerven) te gebruiken voor functies van deze tijd (hergebruik). En door monumenten aan te passen aan de eisen van nu. Of door erfgoed op te nemen in nieuwe (digitale) vormen. Want als erfgoed digitaal toegankelijk is, kan het een breed publiek bereiken.

Hoe behouden we historische landschapselementen?

Dat doen we door beheer op maat. Denk maar aan oude boskernen met een historisch gebruik (hakhoutbeheer) en de bijbehorende bijzondere planten en dieren (flora en fauna). We nemen houtwallen of (de reconstructie van) waterlopen op in klimaatadaptieve maatregelen. Bijvoorbeeld als waterbergingsgebieden of biodiversiteitscorridors.

Hoe behouden we tradities, zoals ambachten en de streektaal?

Daarvoor gebruiken we educatieve projecten en workshops. Op deze manier blijft erfgoed belangrijk. Het is dan niet alleen belangrijk voor de beleving van deze generatie, maar ook voor toekomstige generaties die ermee in contact komen.

6.4 Erfgoedbewustzijn

We willen inwoners verbinden met hun verleden. Zodat zij hun erfgoed gaan ervaren als een gedeeld goed en een bron van identiteit. Dit versterkt het gevoel van eigenaarschap. En dit maakt dat iemand, of een gemeenschap, verantwoordelijkheid neemt voor de betekenis en het behoud van erfgoed.

We bevorderen actief burgerschap door erfgoedbewustzijn

We moedigen mensen aan mee te doen aan maatschappelijke discussies en beslissingen over de toekomst van erfgoed. Dit meedoen (participeren) past bij het Verdrag van Faro. Dat verdrag biedt een kader voor inclusie. Daarbij worden alle stemmen gehoord en zijn mensen actief betrokken bij de bescherming, waardering en herinterpretatie van erfgoed in een veranderende samenleving. Door inwoners meer bewust te maken van hun erfgoed, zorgen we ervoor dat ze zich trots voelen en zich ermee verbonden voelen.

6.5 Deskundigheid

Deskundigheidsbevordering in erfgoed is heel belangrijk voor het behoud en de duurzame ontwikkeling van erfgoed. We zien een steeds groter tekort aan vakmensen. Denk bijvoorbeeld alleen al aan de professionele restauratieschilders, -timmerlieden en -metselaars.

We willen het vakgebied aantrekkelijk maken en kennis en vaardigheden versterken

Zodat professionals, vrijwilligers en erfgoedorganisaties effectief kunnen omgaan met de complexiteit van erfgoedbeheer, conservering en restauratie.

We investeren in de kennis en vaardigheden van erfgoedprofessionals en vrijwilligers. Als we opleidingen, praktijkgerichte trainingen en samenwerking in multidisciplinaire netwerken stimuleren, kan de sector zich aanpassen aan moderne uitdagingen. Daardoor kunnen zij het erfgoed beschermen voor toekomstige generaties.

Ook de gemeente moet de basis op orde hebben in erfgoedkennis en -vakmanschap. Er is genoeg interne deskundigheid en menskracht nodig. Want alleen zo kan zij de erfgoedtaken, zowel op beleidsniveau als op uitvoeringsniveau, goed en effectief uitvoeren.

Door samen te werken kunnen we efficiënter en effectiever zijn

Onze drie gemeenten kunnen middelen, expertise (kennis) en netwerken delen. Door deze samenwerking kunnen we meer bereiken, kosten delen en successen uitwisselen. Dat helpt om de erfgoedkennis en -kunde op peil te houden binnen de regio.

Op de foto ziet u een voorbeeld van ‘erfgoedbewustzijn’

6.6 Erfgoed als middel

Erfgoed kan ook een hulpmiddel zijn om maatschappelijke doelen te bereiken. Het kan een belangrijke rol spelen bij bijvoorbeeld sociale cohesie (samenhang) en identiteit, economie en duurzaamheid.

Sociale cohesie en identiteit

Erfgoed draagt bij aan de leefbaarheid in de kernen. Het helpt onze inwoners om mee te doen in de samenleving en het zorgt voor verbinding. Zo draagt het bij aan:

- een prettig leven;
- zingeving;
- leuke vrijetijdsbesteding.

Hierdoor kan erfgoed ervoor zorgen dat een inwoner:

- goed in zijn of haar vel zit;
- zich kan verwonderen;
- zich kan ontwikkelen, alleen of samen met anderen.

Hoe versterken we de verbinding tussen mensen en hun omgeving?

Bijvoorbeeld door gezamenlijk erfgoed te vieren, te behouden en opnieuw te ontdekken. Mensen voelen zich dan meer verbonden met elkaar en hun omgeving. We zien dat lokale feesten, tradities en monumenten gemeenschappen samenbrengen.

Door erfgoedprojecten te ondersteunen, brengen we bewoners uit verschillende groepen samen en bevorderen we integratie.

Economie

Erfgoed is belangrijk voor toerisme, het trekt veel bezoekers. En dat is goed voor de lokale en regionale economie.

Hoe zorgt erfgoed voor economische waarde?

Erfgoed is belangrijk voor toerisme en trekt veel bezoekers. Musea, historische stadscentra en andere erfgoedlocaties zorgen voor werkgelegenheid en stimuleren lokale bedrijven, zoals winkels en horeca. Dit versterkt zowel de economie van de gemeente als van de regio. We geven nieuwe functies aan historische gebouwen, bijvoorbeeld als kantoor, restaurant of woning. Dit zorgt voor extra economische waarde. Tegelijk blijven de unieke uitstraling en geschiedenis van een plek behouden.

Duurzaamheid

Erfgoed biedt traditionele kennis over duurzaam leven. Denk maar aan oude landbouwmethoden of ecologische bouwtechnieken. Die kunnen opnieuw belangrijk zijn nu er weer meer aandacht is voor duurzaamheid.

Hoe draagt erfgoed bij aan duurzaamheid?

Door behoud van gebouwen, landschappen en objecten dragen we bij aan duurzaamheid. In plaats van nieuwe gebouwen te bouwen, kan renovatie van oude gebouwen energie en materialen besparen en het milieu minder belasten. Ruimtelijke ontwikkelingen schikken zich naar het landschap, met respect voor de landschappelijke kwaliteiten en waar mogelijk worden deze versterkt.

6.7 Erfgoededucatie

Erfgoed draag bij aan de persoonlijke ontwikkeling en mentale gezondheid van inwoners. Door erfgoededucatie kunnen ze leren over hun geschiedenis, tradities, en waarden. Dat helpt hen om hun identiteit en hun plek in de wereld te begrijpen.

We zetten educatieve programma's op rond erfgoed

Want we willen dat ieder kind in het basis-onderwijs en het voortgezet onderwijs in aanraking komt met het lokale erfgoed.

We ondersteunen bijvoorbeeld bezoeken aan musea en historische locaties. En we nemen erfgoed op als programma in natuur- en milieueducatie.

6.8 Erfgoed-vrijwilligers

Vrijwilligers spelen een belangrijke rol bij het behouden, beschermen en promoten van erfgoed. Zij zijn onmisbaar voor musea, historische locaties, archeologische projecten, monumentenzorg en educatieve programma's.

Wat doen erfgoedvrijwilligers?

Bijvoorbeeld dit:

- helpen bij het dagelijks onderhoud van monumenten en historische gebouwen, begraafplaatsen en landschappen;
- bezoekers rondleiden als gids;
- educatieve programma's verzorgen;
- helpen bij erfgoedevenementen, zoals de openmonumenten- en ambachtsdagen;
- ondersteunen bij archeologie en collectiebeheer.

Vrijwilligerswerk brengt mensen samen en versterkt de gemeenschapszin

Het geeft mensen de mogelijkheid om nieuwe vaardigheden te leren, anderen te ontmoeten en de gemeenschap te versterken. Vrijwilligers zijn onmisbaar in de wereld van erfgoedbehoud. We moedigen de inzet en betrokkenheid van vrijwilligers aan.

6.9 Jongeren en erfgoed

Het is belangrijk om jongeren bij erfgoed te betrekken. Zo zorgen we ervoor dat we de waarde en het belang van erfgoed doorgeven aan toekomstige generaties. Dat kan uitdagend zijn. Want jongeren ervaren erfgoed soms als "stoffig" of "saai". Met de juiste aanpak maken we erfgoed aantrekkelijk en relevant voor een jong publiek.

Hoe maken we erfgoed aantrekkelijk voor jongeren?

Bijvoorbeeld door erfgoed te combineren met moderne technologie, hands-on-activiteiten en met thema's die aansluiten bij de interesses van jongeren. Zo houden we erfgoed levendig voor de nieuwe generatie. Dat maakt hen niet alleen toeschouwers van hun erfgoed, maar ook actieve deelnemers en toekomstige beschermers ervan.

6.10 De kracht van samenwerken

Willen we erfgoed behouden, ontwikkelen en benutten? Dan lukt dat alleen als verschillende belanghebbenden zich hier samen voor inzetten. Denk bijvoorbeeld aan lokale overheden, culturele instellingen, maatschappelijke organisaties, ondernemers en bewoners. Door samen te werken kunnen we erfgoed op een breder en meer duurzame manier inbedden in de samenleving.

Lokale samenwerking

Doen erfgoedorganisaties erfgoedprojecten samen met bijvoorbeeld ondernemers en bewoners? Dan ontstaat er een gedeelde verantwoordelijkheid voor de toekomst van erfgoed. Wij zien het als onze rol om deze partijen met elkaar te verbinden.

Samenwerking tussen Achterhoekse gemeenten

De kracht van samenwerking komt ook tot zijn recht in de samenwerking tussen de acht gemeenten in de Achterhoek.

Deze gemeenten bundelen hun krachten in het Cultuur- en Erfgoedakkoord met uitvoeringsprogramma. Dit doen zij via onder andere het Cultuur- en Erfgoedpact Achterhoek en het kennisnetwerk Erfgoed Achterhoek.

Samenwerking met provincie, Rijk en onderwijs

Netwerken zijn onmisbaar voor succes. Bij het uitvoeren van erfgoedtaken werken gemeenten daarom samen met de provincie, het Rijk en het onderwijs. Een sterk netwerk helpt gezamenlijke doelen te bereiken en erfgoed beter te beschermen. Hogere overheden ondersteunen de uitvoering van projecten met geld. En kennisdeling zorgt voor betere beleidsontwikkeling en uitvoering. Samen bereiken we meer!

Samenwerking met Duitsland

In onze regio biedt de samenwerking met Duitsland een unieke kans om de gedeelde geschiedenis en het erfgoed beter te bewaren en beleefbaar te maken.

7. Participatie

Het participatietraject zag er zo uit:

- Erfgoeddag op 29 februari 2024 in het Vriezenhuis in Winterswijk: Hier waren verschillende erfgoed-belangstellenden en erfgoeddeskundigen uit de drie gemeenten bij. En ook afgevaardigden van provinciale en landelijke erfgoedorganisaties en ondersteuningsinstellingen. We wisselden ideeën, kennis en ervaringen rondom erfgoed uit. En we spraken over belangrijke thema's, uitdagingen en kansen in de erfgoedsector.
- Gespreksavond op 26 juni 2024 in de Koppelkerk in Bredevoort: De gespreksavond richtte zich specifiek op de regionale historische verenigingen, waarbij vertegenwoordigers van deze verenigingen in gesprek gingen over de rol die zij spelen in het behoud en de promotie van erfgoed. Het was een gelegenheid om ideeën en zorgen te delen, en om gezamenlijk te denken over de toekomst van het erfgoedbeleid.
- Individuele gesprekken met belanghebbenden (stakeholders): We spraken bijvoorbeeld met het basis- en voortgezet onderwijs, restauratie-bedrijven en molenaars. Deze contacten met het werkveld gaven ons inzicht in de verschillende problemen (dilemma's).
- Resultaten van enquêtes en onderzoeken: Inwoners en belanghebbenden werkten mee aan verschillende onderzoeken en enquêtes. Denk bijvoorbeeld aan: enquête Vereniging Monumenten Belangen Winterswijk onder eigenaren van monumenten in 2022; omgevingsvisie Winterswijk wensprikker en enquête; enquête Cultuurnota Winterswijk; enquête Vrijetijdseconomie Regionaal (per gemeente); monitor gemeenten 2023-2024 monumenten en archeologie; Programma Erfgoed & Overheid door OCW, VNG en IPO.
- Cultuur en Erfgoedpact: De evaluatie en het verslag Voortzetting 2025-2027. Met de regiogemeenten is een Cultuur en Erfgoedpact gemaakt. Dat pact gaat over de periode 2025-2027. Erfgoed krijgt hierin een belangrijkere plek.
- Binnen de gemeentes bespraken we met verschillende collega's (interne participatie) van verschillende beleidsvelden, de conceptteksten van dit beleid. De reacties verwerkten we in deze Erfgoednota.

8. Planning en fasering

Met deze Erfgoednota Oost Achterhoek leggen we de ambities en focuspunten van de samenwerkende gemeenten Aalten, Winterswijk en Oost Gelre vast voor de komende jaren.

We werken deze ambities en punten nog uit in een uitvoeringsplan. Dat uitvoeringsplan heeft een looptijd van twee jaar. Na die periode werken we het plan bij.

In 2030 evalueren we de periode 2025-2030. We houden de raden van de drie gemeenten op de hoogte over de voortgang van het uitvoeringsplan. Dat doen we via bestuursrapportages.

“Erfgoed is wat we samen doorgeven, als inspiratie voor de toekomst en een stukje van wie we zijn.”

WIJ DOET
'T SAMEN!

Vormgeving: Studio Nieuwe Weide, 2025